Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 189/2025 vp) täydentämisestä

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (HE 189/2025 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 189/2025 vp) täydentämisestä (HE 27/2026 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:
- Lakialoite LA 6/2023 vp Antti Kurvinen kesk ym. Lakialoite laiksi hyvinvointialueesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitusneuvos Kirsi Ruuhonen, valtiovarainministeriö
- johtava erityisasiantuntija Juri Matinheikki, valtiovarainministeriö
- johtava erityisasiantuntija Antti Väisänen, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Jussi Lind, sosiaali- ja terveysministeriö
- toimitusjohtaja Minna Korkiakoski-Västi, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- ekonomisti Arja Pesonen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- hyvinvointialuejohtaja Mikko Komulainen, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
- talousjohtaja Kati Kälviäinen, Kymenlaakson hyvinvointialue
- talousjohtaja Ismo Rouvinen, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Valmis
5.0

- strategia- ja talousjohtaja Anu Vuorinen, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Petri Virolainen, Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Timo Aronkytö, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- sisäministeriö
- Helsingin kaupunki
- HUS-yhtymä
- Kainuun hyvinvointialue
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue

HALLITUKSEN ESITYKSET JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitykset

HE 189/2025 vp

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ja väliaikaisesti muutettavaksi hyvinvointialueesta annettua lakia. Alijäämän kattamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin väliaikaisesti siten, että valtiovarainministeriö voisi tietyin edellytyksin myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät vuoden 2027 tai vuoden 2028 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi.

Lisäksi hyvinvointialueiden investointisuunnitelman laatimista ja toimittamista koskevia määräaikoja muutettaisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotettu alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi voimassa 31.12.2029 asti.

HE 27/2026 vp

Esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan väliaikaisesti voimassa olevaksi tarkoitetun alijäämän kattamista koskevan sääntelyn täydentämistä siten, että valtiovarainministeriö voisi tietyin edellytyksin hakemuksesta myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät myös vuoden 2029 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotettu alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi voimassa 31.12.2030 asti.

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp

Lakialoite

Lakialoitteessa esitetään hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021) tarkoitetun taseeseen kertyneen alijäämän kattamiskauden määräaikaista pidentämistä kahdesta vuodesta neljään vuoteen, jotta hyvinvointialueilla olisi aito mahdollisuus tasapainottaa taloutensa. Alijäämien kattamisajan pidennystä haetaan valtiovarainministeriöltä perustelluin syin. Tämä laki olisi voimassa määräajan vuoden 2027 loppuun.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Esityksen lähtökohdat

Hallituksen esityksen HE 189/2025 vp ja sitä täydentävän hallituksen esityksen HE 27/2026 vp tavoitteena on alijäämän kattamista koskevan määräajan pidentäminen niille hyvinvointialueille, jotka eivät alueen taloustietojen perusteella objektiivisesti arvioiden pysty sopeuttamaan toimintaansa riittävästi voimassa olevassa laissa säädettyyn alijäämän kattamismääräaikaan mennessä. Ehdotus koskee niitä hyvinvointialueita, jotka alueen talous- ja muihin tilannetta koskeviin tietoihin sekä talouden näkymään perustuvan realistisen arvion mukaan pystyvät kattamaan alijäämänsä pidennetyssä määräajassa. Lisäksi ehdotetaan selkiytettäväksi investointisuunnitelman laatimista ja toimittamista koskevia määräaikoja.

Hallitus antoi 11.12.2025 hallituksen esityksen HE 189/2025 vp, jonka mukaan alijäämän kattamista koskevaa sääntelyä (115 a §) muutetaan väliaikaisesti siten, että valtiovarainministeriö voi tietyin edellytyksin hakemuksesta myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät vuoden 2027 tai vuoden 2028 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä, mutta mahdollista lainsäädännön noudattamiseksi. Hallitus antoi 19.3.2026 esitystä täydentävän esityksen HE 27/2026 vp, jossa ehdotetaan väliaikaisesti voimassa olevaksi tarkoitetun alijäämän kattamista koskevan sääntelyn täydentämistä siten, että valtiovarainministeriö voi tietyin edellytyksin hakemuksesta myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät myös vuoden 2029 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi. Täydentävän muutosesityksen antaminen perustui valmisteilla olleen ja sittemmin eduskunnalle annetun hallituksen esityksen hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisen (HE 56/2026 vp) yhteydessä tehtyihin vaikutusarviointeihin. Alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskevan sääntelyn ehdotetaan olevan voimassa vuoden 2030 loppuun asti.

Hallintovaliokunta pitää ehdotuksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Täydentävään hallituksen esitykseen (HE 27/2026 vp) sisältyvä lakiehdotus kattaa myös alkuperäisessä hallituksen esityksessä (HE 189/2025 vp) ehdotetut säännökset (16 ja 115 a §). Tästä syystä hallintovaliokunta puoltaa täydentävään esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä. Samalla valiokunta ehdottaa, että alkuperäiseen hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hylätään.

Alijäämien kattamisajan pidennys

Hallintovaliokunta toteaa, että hyvinvointialueet käynnistivät toimintansa keskenään hyvin erilaisista lähtökohdista. Alkuasetelma on vaikuttanut merkittävästi sekä syntyneisiin muutoskustannuksiin että mahdollisuuksiin sopeuttaa toimintaa. Hyvinvointialueiden talouden eriytymiseen liittyy useita tekijöitä, kuten palvelutaso ennen uudistusta, kunnilta tai kuntayhtymistä siirtyneiden kustannusten rakenne, palkkaharmonisoinnin toteuttaminen sekä järjestelmien yhtenäistämisen aiheuttamat muutoskustannukset.

Hallintovaliokunta tuo esiin sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen[1] vuodelta 2025. Sen mukaan hyvinvointialueiden välillä oli eroja palvelujen saatavuudessa. Henkilöstötilanteen osalta on kokonaisuutena tapahtunut parannusta, mutta erot alueiden välillä ovat säilyneet. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa rekrytointi on helpompaa kuin harvaan asutuilla alueilla. Kokonaisuutena talous kääntyi ylijäämäiseksi, mutta tästä huolimatta yhdeksän hyvinvointialuetta jäi alijäämäiseksi. Alueiden taloudellinen eriytyminen voimistui ja on ennusteiden mukaan syvenemässä. Alueiden välisille eroille on useita selittäjiä, muun muassa väestörakenteen erot, muuttoliike, palveluverkon uudistamisen eritahtisuus, henkilöstötilanne sekä myös talouden sopeuttamistarpeet.

Ehdotettu 115 a § on luonteeltaan kertaluonteinen väliaikainen poikkeussäännös, jonka tarkoituksena on valtiosääntöoikeudellisesti kestävällä tavalla mahdollistaa hyvinvointialueille niiden toiminnan alkuvuosina kertyneiden poikkeuksellisten alijäämien kattaminen välttämättömässä, mutta mahdollisessa aikataulussa enintään vuoden 2029 loppuun mennessä.

Hallintovaliokunta pitää ehdotettua 115 a §:n alijäämien kattamisajan pidennystä koskevaa sääntelyä perusteltuna. Hallintovaliokunta toteaa, että harkinnanvarainen lisäaika ylläpitää kannusteen uudistaa toimintaa ja tasapainottaa taloutta sekä voi pienentää palvelujen eriytymisen uhkaa maan eri alueilla.

Hallintovaliokunta katsoo, että hallituksen esityksessä on asianmukaisesti arvioitu vaikutuksia palvelujen saatavuuteen ja hyvinvointialueiden kykyä turvata lakisääteiset palvelut. Esityksessä (HE 189/2025 vp, s. 11) muun muassa todetaan käytännön osoittaneen, että palvelurakenteeseensa ja palvelutoimintaansa päämäärätietoisesti uudistuksia tehneet hyvinvointialueet ovat kyenneet hillitsemään kustannustensa kasvua tavalla, joka johtaa talouden tasapainottumiseen ja siten myös alijäämien kattamiseen laissa säädetyssä määräajassa palvelut turvaten. Olennaista on käytännössä ollut tasapainottamisen aikajänne eli riittävän voimakkaat uudistukset riittävän varhain aloitettuina, jolloin vuotuinen sopeuttamistarve ei ole päässyt muodostumaan liian suureksi.

Kustannusten kasvun hillinnän mahdollisuuksissa on kuitenkin aluekohtaista vaihtelua, minkä takia valtiovarainministeriön päättäessä kattamismääräajan jatkamisesta arvioinnissa otetaan huomioon esimerkiksi alueella jo tehdyt sopeuttamistoimet, väestörakenteessa ja palvelutarpeessa tapahtuvat muutokset sekä alueen mahdollisuudet sopeuttaa toimintaansa

1 Selvitys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteutumisesta 2025, STM, 18.2.2026.

jatkossa vaarantamatta palveluja (HE 189/2025 vp, s. 13). Edelleen esityksessä todetaan, että kunkin hyvinvointialueen tulee tehdä talouden tasapainon saavuttamiseksi sopeutustoimia sen verran kuin on mahdollista ilman, että perustuslaissa jokaiselle turvatut riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut tai pelastustoimen palvelut vaarantuvat (s. 20).

Lisäksi hallituksen esityksen säätämisjärjestysjaksossa (HE 189/2025 vp, s. 24) todetaan, että budjettirajoitteella ei voida rajoittaa lakisääteisten palvelujen saatavuutta (esim. PeVL 26/2017 vp). Hyvinvointialueilla on suoraan perustuslaista johdettavissa oleva velvoite järjestää perusoikeuskytkentäiset tehtävänsä kaikissa tilanteissa. Hyvinvointialueiden tulee tehdä talousarvionsa ja -suunnitelmansa realistisesti velvoitteidensa ja toiminnan lähtökohdista. Hyvinvointialuelain (611/2021) 115 §:n 3 momentin mukaan talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Lisäksi siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Selvää on, että hyvinvointialue ei voi jättää järjestämättä erityisesti perusoikeuskytkentäisiä palveluja tai jättää hoitamatta niihin olennaisesti kytkeytyviä tehtäviään kattaakseen alijäämän hyvinvointialuelain 115 §:ssä säädetyssä määräajassa. Samaan aikaan on kuitenkin myös selvää, ettei hyvinvointialue voi olla pyrkimättä kattamaan alijäämää voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Ainakin välillisesti esitys edistää hyvinvointialueiden mahdollisuuksia noudattaa perustuslain 22 §:ssä säädettyä perusoikeuksien turvaamisvelvoitetta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää lausunnossaan (StVL 7/2026 vp, s. 7—8) hallintovaliokunnan huomiota siihen, että ehdotetun 115 a §:n mukaan valtiovarainministeriöllä ei olisi säännöksen sanamuodon mukaan velvoitetta päättää määräajan jatkamisesta eikä alueella oikeutta saada lisäaikaa alijäämän kattamiseen edes silloin, kun määräajan jatkaminen on ehdotetun kriteerin mukaan välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi, ja ehdottaa, että hallintovaliokunta arvioi tältä osin 115 a §:n muutostarvetta.

Hallintovaliokunta toteaa, että ehdotetun 115 a §:n mukaan valtiovarainministeriöllä ei ole ehdotonta velvoitetta suoraan säännöksen sanamuodon mukaan päättää määräajan jatkamisesta, jos hyvinvointialueiden toimintaa koskevan voimassa olevan lainsäädäntökokonaisuuden perusteella muun menettelyn arvioidaan riittävän tai paremmin turvaavan alueen asukkaiden oikeudet riittäviin palveluihin. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi käynnissä oleva lisärahoitus- tai arviointimenettely. Hallintovaliokunnan näkemyksen mukaan, ottaen huomioon hyvinvointialueita ja niiden valtion ohjausta koskeva sääntelykokonaisuus sekä sen tarkoitus, ehdotettu sanamuoto on perusteltu. Vastaavaa harkintavaltaa valtiovarainministeriöllä on hyvinvointialueen arviointimenettelyn (123 §) käynnistämisen yhteydessä.

Osa lausunnonantajista ehdotti kattamismääräajan ulottamista vuoden 2030 loppuun saakka tai jopa tätä pidemmälle. Hallintovaliokunta toteaa, että yli kuuden vuoden kattamisaika on toiminnan ja talouden eriytymisen näkökulmasta pitkä. Jos täydentävässä hallituksen esityksessä ehdotettava määräaika ei ole riittävä, alueen tilannetta on tällöin syytä tarkastella tarkemmin valtion ohjauksessa. Valiokunta pitää myös hyvänä, että ehdotettu sääntely sisältää aktiiviseen toimintaan kannustavan elementin kohdistuessaan hyvinvointialueisiin, jotka ovat jo määrätietoisesti toteuttaneet toimia taloutensa tasapainottamiseksi.

Osa lausunnonantajista ehdotti, että alijäämän kattamista koskevan hakemuksen määräaikaa tulee siirtää elokuun lopusta syyskuun loppuun, jotta hakemusten valmistelu ja aluevaltuustojen

käsittely voidaan toteuttaa hallitusti sekä ylimääräisiä kustannuksia välttäen. Toisaalta monet hyvinvointialueet pitivät hyvänä mahdollisuutta toimittaa hakemus heti aluehallituksen laadittua tilinpäätöksen.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan hyvinvointialueiden hakemukset on perusteltua saada ehdotetun 115 a §:n 3 momentin mukaisesti elokuun loppuun mennessä, jotta ne ehditään käsitellä ja päättää siten, että hyvinvointialueet voivat ottaa päätökset huomioon seuraavan vuoden talousarviossa sekä taloussuunnitelmassa, jotka valmistellaan ja päätetään talousarviovuotta edeltävänä syksynä. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueen hakiessa kattamismääräajan jatkamista vasta syyskuussa päätös voidaan saadun selvityksen mukaan tehdä vasta loka—joulukuussa eli alueiden talousarvio- ja taloussuunnitelmavalmistelun näkökulmasta verrattain myöhään. Valiokunta toteaa, että hyvinvointialueen hakemuksen täydentäminen on tarvittaessa mahdollista hallintolain (434/2003) mukaisesti.

Investointisuunnitelman toimittamisaika

Esityksen 16 §:ssä ehdotetaan, että hyvinvointialueiden investointisuunnitelman toimittamista koskevia määräaikoja muutetaan siten, että ne toimitetaan ministeriöille edellisen kalenterivuoden lopun sijaan toukokuun loppuun mennessä. Ilmoitus koostuu neljän seuraavan tilikauden aikana aloitettavista investoinneista sekä niiden rahoituksesta.

Valiokunnan saamissa lausunnoissa osa lausunnonantajista ehdotti investointisuunnitelmien toimittamista toukokuun sijaan kesäkuussa. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan suunnitelmat on kuitenkin perusteltua saada viimeistään toukokuussa, jotta investointisuunnitelmien hyväksymismenettelyyn jää riittävästi aikaa siten, että suunnitelmat ehditään arvioida ja hyväksyä saman kalenterivuoden aikana. Valiokunta toteaa, että suunnitelmien täydentäminen on tarvittaessa edelleen mahdollista eli siihen ei valiokunnan näkemyksen mukaan ole ehdotettu muutoksia.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan (s. 8—9) hallintovaliokunnan huomiota siihen, että ehdotetun 16 §:n 1 momentin ilmaisu ”… on vuosittain laadittava investointisuunnitelma seuraavien neljän tilikauden aikana aloitettavista hyvinvointialuekonsernin investoinneista ja niiden rahoituksesta” on epäselvä termin ”aloitettavista” osalta ja sen voisi saadun lausunnon mukaan korvata termillä ”suunnitelluista”.

Hallintovaliokunta toteaa, että termi ”aloitettavista” on käytössä voimassa olevassa laissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lausunnossa esitetty muutosehdotus ei täysin vastaa lainsäädännön tarkoitusta eli sitä, että suunnitelmassa tulee olla mukana kaikkina neljänä vuonna aloitettavat investoinnit. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtiovarainministeriön ohjeistusta vuosien 2027—2030 suunnitelmien toimittamisesta on päivitetty lokakuussa 2025 siten, että aiemmin käynnistyneitä hankkeita ei enää ole tarpeen sisällyttää suunnitelmaan.

Lakialoite

Edellä esitettyihin perusteluihin viitaten valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 27/2026 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE 189/2025 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA 6/2023 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 6.5.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
jäsen Alviina Alametsä vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Jenna Simula ps
varajäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro

Vastalause 1

Perustelut

Esityksen keskeisenä sisältönä on antaa hyvinvointialueille tietyissä tapauksissa mahdollisuus kattaa kertyneet alijäämät voimassa olevaa lainsäädäntöä pidemmän ajan kuluessa. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi hyvinvointialueesta annettua lakia väliaikaisesti siten, että lakiin lisätään säännös alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkamisesta valtiovarainministeriön päätöksellä hyvinvointialueen hakemuksesta (115 a §). Ehdotetun sääntelyn mukaan valtiovarainministeriö voi tietyin edellytyksin myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät vuoden 2027 tai vuoden 2028 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi. Alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi esityksen mukaan voimassa 31.12.2029 asti. Voimassa olevan sääntelyn mukaan hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä (hyvinvointialuelaki 115 §:n 2 momentti).

Kannatamme sitä, että hallituksen esityksellä helpotetaan hyvinvointialueiden tilannetta, joka on vaikea. Hyvinvointialueiden käynnistymistä seuranneita alkuvuosia on leimannut monet niistä riippumattomat haasteet kuten korkea inflaatio ja sote-alan palkkaratkaisu. Hyvinvointialueet eivät ole saaneet toimintansa vakauttamiseksi riittävästi aikaa, vaan pikemminkin hallitus on jatkuvasti heikentänyt niiden tilannetta niin rahoitukseen kuin lainsäädäntöönkin liittyvillä muutoksilla. Alueet ovat joutuneet tekemään lyhytnäköisiä sopeutustoimia, mutta silti noin puolella alueista on suuria haasteita alijäämien kattamiseksi nyt voimassa olevan lainsäädännön puitteissa. Esityksen mukaan yhdellätoista alueella on vähintään kohtalaiset mahdollisuudet kattaa alijäämänsä määräajan puitteissa. Lopuilla yhdeksällä alueella alijäämien kattaminen vuoden 2026 lopussa on esityksen mukaan vaikeaa.

Hyvinvointialueille olisi pitänyt antaa lisäaikaa jo syksyllä 2023, kun alueiden haastava tilanne oli jo nähtävissä, mutta hallitus ei ole suostunut lainsäädäntöä aiemmin muuttamaan. Siksi pidämme tärkeänä, että esitys lisäajasta on nyt tuotu eduskunnalle. Nyt esitetty alijäämän kattamisajan pidentäminen saattaa vähentää palvelujen eriytymisen uhkaa maan eri alueilla ja antaa alueille aiempaa paremman mahdollisuuden tasapainottaa talouttaan vaarantamatta lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä.

Kuitenkin hallituksen esitys alijäämän kattamisajan pidentämisestä on puutteellinen, sillä kaikki hyvinvointialueet eivät saa mahdollisuutta esityksen mukaiseen lisäaikaan, vaikka sitä tarvitsisivat. Hallituksen esityksen mukaan käytäntö on osoittanut, että palvelurakenteeseensa ja palvelutoimintaansa päämäärätietoisesti uudistuksia tehneet hyvinvointialueet ovat kyenneet hillitsemään kustannustensa kasvua tavalla, joka johtaa talouden tasapainottumiseen ja siten myös alijäämien kattamiseen laissa säädetyssä määräajassa palvelut turvaten. Olennaista on käytännössä ollut tasapainottamisen aikajänne eli riittävän voimakkaat uudistukset riittävän varhain aloitettuina, jolloin vuotuinen sopeuttamistarve ei ole päässyt muodostumaan liian

suureksi. Esityksen tavoitteena on kohdentaa väliaikaisen sääntelyn vaikutukset juuri tähän hyvinvointialuejoukkoon.

Hyvinvointialueet ovat käynnistäneet toimintansa keskenään hyvin erilaisista lähtökohdista. Alueiden erilaiseen talouskehitykseen ovat vaikuttaneet useat tekijät, kuten palvelutaso ennen uudistusta, kunnilta tai kuntayhtymistä siirtyneiden kustannusten rakenne, palkkaharmonisoinnin toteuttaminen sekä järjestelmien yhtenäistämisen aiheuttamat muutoskustannukset. Sote-uudistuksen tavoitteet, mm. painotuksen siirtäminen perustason palveluihin ja ennaltaehkäisyyn ei ole ollut sopeutuspaineesta ja toimintaympäristöstä johtuen mahdollista, joten tavoiteltua palveluiden vaikuttavuuden kasvua ja kustannusten kasvun hillintää ei ole voitu saavuttaa.

Hallituksen esitys on täydennettynäkin olevan riittämätön. Sopeutustoimien toteutettavuuden ja vaikutusten realistinen arviointi edellyttää riittävää aikajännettä. Liian lyhyt sopeutusaika edellyttäisi monilla hyvinvointialueilla erittäin voimakkaita ja nopeita toimenpiteitä, mikä lisäisi merkittävästi riskejä palvelujen järjestämisvastuun toteutumiselle. Alueille on varattava kohtuullinen aika reagoida myös rahoitusjärjestelmästä aiheutuviin äkillisiin vuosittaisiin muutoksiin. Esityksellä tulisi turvata kaikille hyvinvointialueille lain edellyttämät toimintaedellytykset. Siksi katsomme, että sote-uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi kaikille hyvinvointialueille tulisi mahdollistaa lisäajan hakeminen alijäämän kattamisvelvollisuuteen ja määräaikaa tulisi pidentää vuoden 2030 loppuun saakka.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

> *että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 115 a §:n 1 momentti muutetaan ja 2 momentti poistetaan* ***(Vastalauseen muutosehdotukset)****.*

Vastalauseen muutosehdotukset

115 a §

Alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkaminen

~~Jos hyvinvointialue ei voi kattaa taseeseensa kertynyttä alijäämää 115 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa,~~valtiovarainministeriön tulee hyvinvointialueen hakemuksesta päättää, että alijäämä on katettava vuoden 2030 loppuun mennessä, jos hyvinvointialueella on aluevaltuuston hyväksymä suunnitelma kertyneen alijäämän kattamiseksi.

~~Valtiovarainministeriö voi tehdä 1 momentissa tarkoitetun päätöksen, jos:~~

~~1) määräajan jatkaminen on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi;~~

~~2) kertynyt alijäämä on katettavissa 1 momentissa säädetyssä määräajassa; ja~~

~~3) hyvinvointialueella on aluevaltuuston hyväksymä suunnitelma kertyneen alijäämän kattamiseksi viipymättä.~~

— —

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp
Vastalause

Helsingissä 6.5.2026

Eveliina Heinäluoma sd
Saku Nikkanen sd
Juha Viitala sd

Vastalause 2

Perustelut

Keskustan valiokuntaryhmä pitää puheena olevaa esitystä oikeasuuntaisena, mutta riittämättömänä ja hyvinvointialueita eriarvoistavina. Tähdennämme, että hyvinvointialueiden alijäämät ovat syntyneet pääosin hyvinvointialueista riippumattomista syistä. Ne liittyvät uudistuksen käynnistysvaiheeseen, rahoitusjärjestelmän epätarkkuuksiin sekä poikkeuksellisiin kriisiolosuhteisiin, jotka tekivät alkurahoituksesta alimitoitetun. Tässä tilanteessa lisäajan myöntäminen on tärkeää, koska se mahdollistaisi hyvinvointialueille hallitumman ja suunnitelmallisemman talouden tasapainottamisen vähentäen samalla riskiä jatkaa tai joutua paniikinomaisiin sopeutustoimiin sote-lähipalveluja karsimalla, joilla voisi olla kielteisiä vaikutuksia lakisääteisten palvelujen saatavuuteen. Siksi Keskustan eduskuntaryhmä teki hyvinvointialueiden alijäämien kattamisajan pidentämisestä lakialoitteen jo syyskuussa 2023 (LA 6/2023 vp).

Toisin kuin meneillään olevan vaalikauden alussa olisi voitu olettaa vastuulliselta sote-politiikalta, hallitus ei ole toiminut hyvinvointialueiden tukena uudistamistyössä. Ennen puheena olevaa esitystä hallitus on lainsäädäntömuutoksillaan keskittynyt lähinnä vain kiristämään hyvinvointialueiden taloudellista peukaloruuvia, siirtämään hyvinvointialueiden ohjausvallan sosiaali- ja terveysministeriöltä valtiovarainministeriölle, kiristämällä arviointimenettelyyn joutumisen kriteereitä, leikkaamaan joka vuosi hyvinvointialueiden rahoitusta sekä haukkumaan edellisen vaalikauden uudistajat sekä hyvinvointialueiden päättäjät. Luvattuja palveluihin ja normien purkuun liittyviä uudistuksia ei ole toteutettu.

Hallituksessa tapahtui jonkinlaista heräämistä vasta loppukeväästä 2025 sen jälkeen, kun valtioneuvoston oikeuskansleri oli antanut ratkaisunsa kahden hyvinvointialueen tekemään kanteluun. Ratkaisussaan oikeuskansleri totesi muun muassa, että "perusoikeuksien ja rahoitusperiaatteen toteutumiseksi valtiovarainministeriön tuleekin jatkossa tarkoin ja ajantasaisesti sekä riittävän yksityiskohtaisesti ja ottaen huomioon sosiaali- ja terveysministeriön itsensä ja sen hallinnonalan tekemä seuranta ja arviointi seurata ja arvioida rahoitusmallin toimivuutta perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla ja ryhtyä viipymättä tarvittaessa lainvalmistelutoimiin". Hän totesi myös, että "Mikäli kyseessä on systeemisempi ongelma useimpien hyvinvointialueiden tai laajan joukon hyvinvointialueita osalta niin oletusarvoisesti tällöin enemmän yleiset lainsäädännölliset toimenpiteet ovat tarpeen".

Sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö ja sisäministeriö käynnistivät keväällä 2025 hyvinvointialueuudistuksen laajapohjaisen väliarvioinnin osana alivaltiosihteeri Marina Erholan toimeksiantoa. Väliraportissaan 10.12.2025 työryhmä totesi johtopäätöksinään, että tarvittavina toimenpiteinä korostuvat sosiaali- ja terveydenhuollon tietopohjan vahvistaminen sekä rahoitusmallin kehittäminen. Teknisiä ongelmia on korjattava ja varmistettava, että kaikilla hyvinvointialueilla noudatetaan yhdenmukaisia ja luotettavia kirjaamiskäytäntöjä erityisesti diagnoosi- ja sairastavuustietojen osalta. Kirjaamisten laatua tulee seurata ja auditoida tarvittaessa. Samalla rahoitusmalliin on lisättävä kannustimia ennaltaehkäiseviin ja kustannusvaikuttaviin toimiin muun muassa laajentamalla hyvinvoinnin ja terveyden

edistämiseen kohdistuvaa laskennallista rahoitusta kannustepohjaisemmaksi. Raportin mukaan pidemmällä aikavälillä harkittavaksi nousee myös alueiden oman rahoitusvastuun kasvattaminen esimerkiksi verotusoikeuden kautta, mikäli itsehallintoa halutaan vahvistaa.

Väliraportissa ehdotettujen ripeiden lainsäädännöllisten korjaustoimien sijasta hallitus päätti helmikuussa 2026 haudata kiireellisesti korjattavia asioita parlamentaariseen työryhmään. Se tarkoittaa, että hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän laajemmat korjaukset tulisivat voimaan vasta ensi vaalikaudella, ja aikaisintaan noin vuonna 2030.

Eduskunnassa on parhaillaan käsittelyssä hallituksen esitys hyvinvointialueiden rahoituslain kolmannen vaiheen muutoksista (HE 56/2026 vp). Sillä ei juurikaan korjata edellä mainitussa väliraportissa havaittuja ongelmia, vaan ensisijaisesti toimeenpannaan hallituksen päätös hyvinvointialueiden rahoitusleikkauksista 390 milj. eurolla vuoden 2029 tasossa, leikataan jälkikäteisrahoitusta sekä luodaan käsite "saaristoisesta hyvinvointialueesta", joka leikkaisi Suomen saaristoisimman hyvinvointialueen Etelä-Savon rahoitusta. Lisäksi hallitus päätti huhtikuun 2026 kehysriihessään uusista hyvinvointialueiden leikkauksista.

Hyvän lainsäädäntövalmistelun kannalta puheena olevan esityksen ongelmana on, että hyvinvointialueiden taloutta tarkastellaan irrallaan niiden varsinaisesta toiminnasta. Esityksessä ei ole arvioitu vaikutuksia palvelujen saatavuuteen eikä hyvinvointialueiden kykyyn turvata lakisääteisiä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluja. Pelkkiin talouslaskelmiin perustuvista nettokustannusten kasvu-urista ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä palvelujen toteutumisesta. Vastaisen varalle pidämme välttämättömänä, että jatkossa hyvinvointialueiden rahoitusta koskevissa lainsäädäntömuutoksissa vaikutusarvioinnin lähtökohtana on palvelujen saatavuuden ja perusoikeuksien turvaaminen.

Johtopäätökset

Esityksen perusteella hallitus on jakamassa hyvinvointialueet kolmeen ryhmään: 1. jotka pystyvät kattamaan alijäämänsä ilman lisäaikaa, 2. joille lisäaikaa voidaan myöntää hakemuksesta ja 3. joille lisäaikaa ei myönnetä ja jotka joutuvat taloudelliseen arviointimenettelyyn.

Alijäämien kattamisajan pidentäminen voi tukea perustuslain mukaisten sote-palvelujen turvaamista vain, jos rahoitusjärjestelmän muutokset ovat ennakoitavia ja vaikutuksia palveluihin arvioidaan systemaattisesti. Se edellyttää myös, että valtiovarainministeriö myöntää lisäajan sitä hakeville hyvinvointialueille. Se antaisi mahdollisuuden talouden tasapainottamiseen tavalla, joka mahdollistaa hyvinvointialueille lakisääteisten tehtävien hoitamisen ja pitkäjänteisen kehittämisen.

Keskustan valiokuntaryhmä tähdentää, että talouden tasapainottaminen palveluja vaarantamatta edellyttää myös vakaata ja ennakoitavaa toimintaympäristöä. Hallitus on omalla toiminnallaan ja toimettomuudellaan tätä murentanut. Tällä vaalikaudella joka vuosi hallitus on tehnyt päätöksiä, jotka eivät ole edistäneet hallittua talouden tasapainottamista ihmisten tarvitsemat sote- ja pelastustoimen palvelut turvaten.

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp
Vastalause 2

Hyvinvointialueilta saatujen käytännön kokemusten perusteella rahoitusjärjestelmässä on myös vakavia rakenteellisia ongelmia. Asukasmäärä ja sen muutokset vaikuttavat liikaa hyvinvointialueille valtion budjettimomentilta jaettavaan rahoitukseen. Rahoituksen jakautumista vääristää myös ongelmat diagnostiikkatietojen kirjautumisessa. Esitys ei kannusta toimintojen tehostamiseen, koska siitä seuraa rahoituksen leikkauksia. Ongelmia kärjistää myös ns. nollasummapeli, jossa lisärahoitus hyvinvointialueelle on toiselta pois. Nämä ongelmat jäävät hallitukselta korjaamatta. Lisäksi suurten uudistusten toimeenpano vaatii aikaa noin kahdeksan vuotta. Nyt hyvinvointialueilla on meneillään vasta neljäs toimintavuosi.

Vaikka edellä kerrotun perusteella hallitus ei ole kyennyt antamaan hyvinvointialueille työrauhaa sekä korjaamaan rahoituslainsäädännössä olevia ongelmia, niin esityksen perusteella valtiovarainministeriöllä ei olisi velvollisuutta myöntää alijäämän kattamisajan pidennystä eikä hyvinvointialueella olisi siihen oikeutta, vaikka pidennys olisi välttämätön lainsäädännön noudattamiseksi. Pidämme tätä epäoikeudenmukaisena ja palveluja tarvitsevia ihmisiä eriarvoistavana.

Alkuvuodesta 2026 hyvinvointialueilla toteutetun kyselyn perusteella ainakin 13 hyvinvointialuetta olisi harkitsemassa lisäajan hakemista kertyneiden alijäämien kattamiseen. Kaksi aluetta pitäisi tätä todennäköisenä. Yhteensä kuusi aluetta olisi vaarassa joutua arviointimenettelyyn, jolloin alueen päätösvaltaa rajattaisiin. Kolme hyvinvointialuetta on jo arviointimenettelyssä. Kyselyn jälkeen hallitus on antanut eduskunnalle lakiesityksen, jolla toteutetaan muutoksia hyvinvointialueiden rahoituksen jakoperusteisiin sekä 390 milj. euron leikkaus. Kehysriihessään huhtikuussa 2026 hallitus päätti lisäleikkauksista. Vieläkään hyvinvointialueet eivät ole saamassa työrauhaa uudistaa hallitusti.

Taloudelliseen arviointimenettelyyn joutuminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että hyvinvointialue menettäisi oikeuden päättää asioistaan. Silloin päätösvalta siirtyy valtiovarainministeriölle, josta se myös pitää kiinni, vaikka siellä ei ole sote-palveluihin liittyvää asiantuntijaosaamista. Valtiovarainministeriö on haastanut hiljattain Lapin hyvinvointialueen oikeuteen, koska se muutti arviointiryhmän päätöstä sopeuttamisen kohteista, vaikka säästötavoite olisi säilynyt ennallaan.

Keskustan valiokuntaryhmä pitää kestämättömänä, mikäli valtiovarainministeriölle keskitetään päätösvaltaa alijäämien kattamisajan pidentämisestä, arviointimenettelyyn joutumisesta sekä sopeuttamistoimista, joissa kohteina ovat aina sote-palvelut ja -työntekijät. Puheena oleva esitys on jälleen yksi askel väärään suuntaan. Tämä vaarantaisi paitsi sote-palvelut, niin se myös rapauttaisi ihmisten luottamuksen julkisiin sote-palveluihin.

Teoriassa valtiovarainministeriö voisi ottaa tällä hetkellä arviointimenettelyn kautta haltuunsa ainakin puolet tai sitäkin useamman hyvinvointialueen ja alistaa ne päätösvaltaansa. Muilla hyvinvointialueilla toiminta voisi jatkua normaalisti hyvinvointialueiden omilla päätöksillä. Hyvinvointialueiden itsehallinnon ja ihmisten palveluiden turvaamisen kannalta se olisi liian suuri hinta siitä, että hallitus ei suostu korjaamaan rahoitusjärjestelmässä olevia ongelmia ja lopettamaan hyvinvointialueiden rahoitusleikkauksia.

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp
Vastalause 2

Edellä olevan perusteella ehdotamme, että hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaikaa pidennetään enintään vuoden 2030 loppuun saakka sellaista hakeville. Yhdelläkään hyvinvointialueella ei ole päämääränä jättää alijäämiä kattamatta tai roikottaa niitä taseissaan vuodesta toiseen. Keskusta luottaa tässä hyvinvointialueiden päättäjiin.

Alijäämien kattamisajan pidentämiseen liittyvän hallinnollisen hakemushumpan ja valtiovarainministeriön peukaloruuvin alle joutumisen sijasta hyvinvointialueet tarvitsevat työrauhan uudistaa ja sopeuttaa sekä varautua hallituksen jo päättämiin ja tulossa oleviin rahoitusleikkauksiin. Se antaisi valtiovallalle aikaa ratkaista ja korjata rahoituslaissa olevia rakenteellisia ongelmia, jotka tällä hetkellä vääristävät hyvinvointialueille jaettavaa valtionrahoitusta.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

> *että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 115 a § ja voimaantulosäännöksen 1 momentti muutettuina* ***(Vastalauseen muutosehdotukset)****.*

Vastalauseen muutosehdotukset

115 a §

Alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkaminen

Jos hyvinvointialue ei voi kattaa taseeseensa kertynyttä alijäämää 115 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa, alijäämä on katettava viimeistään vuoden 2030 loppuun mennessä.

Hyvinvointialueen on viipymättä sen todettua, ettei alijäämää voida kattaa 115 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa:

1) laadittava aluevaltuuston hyväksymä suunnitelma kertyneen alijäämän kattamiseksi viimeistään vuoden 2030 loppuun mennessä;

2) arvioitava suunnitelman toimenpiteiden riittävyys ja toteutettavuus; sekä

3) toimitettava aluevaltuuston hyväksymä suunnitelma ja sitä koskevat arviot valtiovarainministeriölle tiedoksi.

Hyvinvointialueen on vuosittain tilinpäätöksen valmistuttua toimitettava valtiovarainministeriölle selvitys alijäämän kattamista koskevien toimenpiteiden toteutumisesta ja etenemisestä suhteessa hyväksyttyyn suunnitelmaan.

Valiokunnan mietintö HaVM 7/2026 vp
Vastalause 2

Jäljempänä 122 §:ssä tarkoitettu hyvinvointialueen arviointimenettely voidaan aloittaa 123 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetystä poiketen aikaisintaan sen jälkeen, kun tässä pykälässä tarkoitettu määräaika on kulunut, jollei alijäämää ole siihen mennessä katettu.

Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys alijäämän kattamista koskevien toimenpiteiden toteutumisesta tilikaudella sekä niiden riittävyydestä alijäämän kattamiseksi 1 momentissa säädetyssä määräajassa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 115 a § on voimassa vuoden 2031 loppuun. Jos alijäämän kattamista koskeva määräaika on päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa, hakemus on tehtävä vuoden 2026 elokuun loppuun mennessä.

Helsingissä 6.5.2026

Petri Honkonen kesk
Hanna Räsänen kesk